

מים זכים

זורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

פרשת כי תבוא

דנחשבים כסימן קללה, ואע"פ שבעלמא ירידת גשמים הוי
סימן ברכה, - וא"כ צ"ע מאי שנא הכא, דאע"פ דהפסידו
מחמת שנשתלחה ברכה את קיום מצות ברהמ"ז דאו', מ"מ
נחשב שפיר דנשתלחה 'ברכה'.

וכן יש להקשות גבי אלו הכהנים, שבזמן ששימש שמעון
הצדיק היו אוכלים משתי הלחם ומלחם הפנים פחות מכזית
ושבעו בזה, דצ"ע מה הייתה הברכה בזה אם הפסידו מחמת
כך את מצות ברהמ"ז.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- ב -

דהנה ידוע מה שחקר בהגהות רע"א בהל' ברהמ"ז (או"ח
סי' קפו, ב) וז"ל, 'מסתפקא באכל ביום האחרון של שנת
י"ב, לעת ערב קודם לילה, ובתחילת הלילה שנעשה גדול,
עדיין לא נתעכל המזון, אם מחוייב מדאו' לברך, - ואם נדון
דהוא דאורייתא, י"ל דאם בירך קודם הלילה, דכשהחשיך
צריך לחזור ולברך, כיון דבעידן דבירך, לא הי' חייב מה"ת
לברך, אינו יכול לפטור חיובא של דאורייתא, עיין מג"א סי'
רס"ז סק"א ד"ה וצ"ע עיי"ש...', עכ"ל.

והיינו דהסתפק הגרע"א, האם המחייב של ברהמ"ז
כשאכל כדי שביעה, הוא 'מעשה האכילה', ולפי"ז קטן
שהגדיל אינו חייב ברהמ"ז מדאו', כיון שמעשה האכילה הי'
בקטנותו.

או"ד דהמחייב של ברהמ"ז כשאכל כדי שביעה, הוא
'ה'תוצאה' שהגיע לידי שביעה, ותוצאת 'השביעה' היא
המחייבת אותו ברהמ"ז, ולפי"ז קטן שהגדיל חייב ברהמ"ז
מדאו', כיון שהשביעה שאכתי שבע כשהגדיל, מחייבת אותו
לברך ברהמ"ז מדאו'.

- ג -

ומעתה לכאוי י"ל, דהנה לפי הצד שתוצאת 'השביעה'
היא המחייבת ברהמ"ז מדאו', א"כ יתכן שכאשר הייתה
ברכה והאדם שבע בפחות מכזית, הרי הוא שפיר התחייב
ברהמ"ז מדאו', כיון שלמעשה הגיע לידי שביעה, ולפי"ז לא
קשיא מידי מה שהקשינו לעיל, משום דשפיר נחשב שנשתלחה
בזה ברכה, כיון שלא הפסידו קיום מצוה מחמת הברכה
שנשתלחה, כיון שהם התחייבו ובירכו ברהמ"ז על 'השביעה'
וכנ"ל.

אמנם לפי הצד ש'מעשה האכילה' הוא המחייב ברהמ"ז
מדאו', א"כ לכאוי הם לא התחייבו ברהמ"ז, כיון שהרי
טעימה בפחות מכזית לא חשיבא 'אכילה', ואע"פ שמה
שטעמו גרם להם לשבוע, אך כיון ש'מעשה האכילה' הוא
המחייב, לכן הם לא התחייבו ברהמ"ז, וא"כ שוב יקשה
כנ"ל, מדוע נחשב שנשתלחה בזה ברכה, אם מחמת הברכה
הם הפסידו את קיום מצות ברהמ"ז וכנ"ל.

והנה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך לשמר לעשות את
כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתתך ה' אלקיך עליון על כל
גווי הארץ: ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך פי תשמע
בקול ה' אלקיך: ... ברוך טנאך ומשארתך: (כח, א-ה).

ברוך טנאך, שלא יחסרו כליך מן המזון, - ומשארתך,
שתהא אוכל מעט ושבע, וכן הוא אומר 'ואכלתם אכול
ושבוע': (מדרש לקח טוב), - וכע"ז כתב רש"י בפרשת
בחוקותי (כו, ה), 'ואכלתם לחמכם לשבע - אוכל קימעא והוא
מתברך במעיו'.

והנה בפשטות יש מקום לומר, שהברכה היא שיאכלו
מעט מאוד ואפי' פחות מכזית, וכבר יהיו שבעים, וכעין מה
שמצינו ביומא (לט.), שבארבעים שנה ששימש שמעון
הצדיק, נשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים,
והיו כהנים ששבעו ע"י אכילה פחותה מכזית, עיי"ש.

וכן כתב בשו"ת חת"ס (או"ח סי' מט) 'דבשעת ברכתך
של ישראל, הי' ברכה מצוייה בכל מאכל שלהם, והיו אוכלים
ושבעים בפחות מכזית', עיי"ש.

ומעתה יל"ע טובא בזה, דכיון דהם לא אכלו כזית, א"כ
לא הי' לאכילתם שם 'אכילה', וא"כ יתכן שהם לא התחייבו
במה שאכלו במצות 'ברכת המזון', וא"כ נמצא שמחמת
הברכה שנשתלחה, הם הפסידו את קיום מצות ברהמ"ז.

ולפי"ז צ"ע טובא, כיצד ניתן לומר שנשתלחה ברכה,
שיהא אוכל מעט ושבע, והרי יתכן שמחמת הברכה הזו, הם
הפסידו את קיום מצות ברהמ"ז דאו', וא"כ צ"ע כיצד זה
יכול להיחשב לברכה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה איתא בגמ' (תענית ז. ח:): שיום הגשמים הוי יום
גדול מאוד מאוד, עיי"ש שהאריכה הגמ' לתאר כמה גדול יום
הגשמים, - והנה אע"פ שביום ירידת גשמים יש סימן ברכה,
דהוי יום גדול מאוד שיש בו הרבה ישועות וברכות וכמובא
שם, אך מ"מ ידוע שאם הגשמים גורמים לכך, שבני ישראל
יפסידו מצוה, יש בירידת הגשמים סימן קללה, ולא ברכה.

וכדאיתא במשנה בסוכה (פ"ב, ט) 'כל שבעת הימים, אדם
עושה סוכתו קבע וביתו עראי, ירדו גשמים מאימתי מותר
לפנות, משתסרח המקפה, משלו משל למה הדבר דומה,
לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו', (כלומר,
גשמים היוורדים בחג, סימן קללה הם - רש"י שם כח:).

**ומבואר בזה שגם דבר שבעצמותו הוי ברכה, אך אם הוא
גורם שמחמתו בני"י יתבטלו ממצוה, הרי הוא סימן קללה
ולא ברכה, - ומעתה צ"ע טובא מה שהקשינו לעיל, כיצד ניתן
לומר שנשתלחה ברכה שיהא אוכל מעט ושבע, והלא לענין
ירידת גשמים במקום שגורמים לביטול מצוה, הרי מצינו**

אכן באמת יש להוסיף ולדון, דגם להצד שתוצאת 'השביעה' היא המחייבת, אך מ"מ אכתי יתכן שהם לא התחייבו בברהמ"ז, כיון דיש לחקור בהצד שדן הרע"א לומר, שקטן שהגדיל חייב בברהמ"ז מדאו', כיון שתוצאת השביעה היא המחייבת, ויש לחקור האם הביאור הוא שאי"צ כלל שיהי' מעשה אכילה, וגם כאשר הגיע לידי שביעה שלא עיי' אכילה, מ"מ חייב בברהמ"ז, כיון שאי"צ כלל מעשה אכילה, [והי"ה כשיאכל שלא כדרך אכילה וישבע, יתחייב בברהמ"ז מדאו'].

או"ד דבשביעה שלא עיי' מעשה אכילה, הי' פשיטא לי' להרע"א שאין חיוב ברהמ"ז, ורק מ"מ דן הרע"א לומר, דיתכן דהאכילה היא רק 'תנאי', דהיינו תוצאת השביעה היא לבדה המחייבת בברהמ"ז, ורק מ"מ יש תנאי שהשביעה תהי' עיי' אכילה, ולכן להצד הזה, קטן שהגדיל חייב בברהמ"ז מדאו', כיון שכעת השביעה מחייבת אותו, **וגם התנאי התקיים**, כיון שהשביעה באה עיי' אכילה, דהרי גם לאכילת קטן יש שם של 'אכילה', ודו"ק כי אכמ"ל.

ומעתה אי נימא כהצד הב', דזה הי' פשיטא לי' להרע"א, שאם הגיע לידי שביעה שלא עיי' אכילה, אינו חייב בברהמ"ז, (ומ"מ הסתפק הרע"א, האם האכילה היא המחייבת, או"ד דהיא רק תנאי), אי"כ שוב יעלה דלפי ב' הצדדים שדן בהם הרע"א, י"ל בנידו"ד ששבעו בפחות מכזית שהם לא התחייבו בברהמ"ז, כיון שטעימתם שטעמו פחות מכזית אינה נחשבת 'אכילה', - ואי"כ שוב יקשה לבי' הצדדים שדן בהם הרע"א, מדוע נחשב שנשתלחה בזה ברכה, אם מחמת הברכה הם הפסידו את קיום מצות ברהמ"ז וכנ"ל.

אכן באמת נחלקו בזה האחרונים, האם כששבע שלא עיי' 'מעשה אכילה' חייב בברהמ"ז, - דהנה כתב המג"א גבי ברכה אחרונה על כל האוכלין (סי' ר"א, א) וז"ל, 'ואם אכל מעט, וחזר ואכל מעט, אם שהה יותר מכדי אכילת פרס, נ"ל דאין מצטרף... ואם שהה בכדי אכילת פרס, לא מיקרי אכילה... - ובעולת תמיד סי' ר"ז כתב בשם שכנה"ג... דבברכת הנהנין אפי' שהה יותר מכא"פ מצטרף, ולי נראה כמו שכתבתי...' עכ"ל.

[והיינו דלדעת השכנה"ג, אע"פ שבכדי להתחייב בברכה אחרונה צריך לאכול כזית, אך מ"מ אי"צ שהאכילה תהי' בכא"פ, - והמג"א פליג עלי', וסי"ל שבשהה יותר מכא"פ לא מיקרי אכילה, ופטור מברכה אחרונה].

וכתב עיי' הפמ"ג (שם, א"א א) וז"ל, 'ומיהו אם אכל עד ששבע, בברהמ"ז חייב מה"ת, אף שאכל מעט מעט, ורק אם אכל כזית, דמברך ברהמ"ז ואכלת, אז אמרינן דיותר מכא"פ אין מצטרף, וצ"ע', עכ"ל.

והיינו דדן הפמ"ג לומר, שרק בברכה אחרונה שמדרבנן, שחיובה על 'האכילה', שהרי גם אם לא שבע הוא חייב בברכה אחרונה, שם צריך שהאכילה תהי' בכדי אכילת פרס, - אך כשאכל פת עד כדי שביעה, שהמחייב בברהמ"ז מדאו' הוא התוצאה של השביעה, שם צידד הפמ"ג שחייב בברהמ"ז מדאו' אע"פ שאכל ביותר מכא"פ, **כיון שאי"צ 'מעשה אכילה'** בכדי להתחייב, כיון דהתוצאה של 'השביעה' היא המחייבת, (ולדבריו לכאו' גם בעניין קטן שהגדיל הני"ל, יהי' חייב בברהמ"ז מדאו' על 'השביעה', ואע"פ שמעשה האכילה הי' בקטנות).

וכן מבואר בשו"ת חת"ס (או"ח סי' מט) שכתב וז"ל, 'והשתא א"נ נימא בכל המצוות דכתיב בהו אכילה, אפשר לומר דמ"מ בעי כזית דווקא, מ"מ לעניין שיעור ברהמ"ז, קרוב לודאי דאי שבע ליה בפחות מהכי סגי, דהתורה תלי ליה בשביעה' עכ"ל עיי"ש, וזהו כדברי הפמ"ג הני"ל, שכשאוכל כדי שביעה אי"צ כלל מעשה אכילה' בברהמ"ז דאו'.

אמנם המני"ח (מצוה תל, ב) פליג על הפמ"ג, וכתב וז"ל 'וגם אם אכל הרבה ושבע, אך אכל בהפסקה, ולא אכל כזית בכדי אכילת פרס, נראה דאינו חייב ג"כ מה"ת, דכתיב ואכלת... מ"מ נראה לי, דתרתני בעינן אכילה ושביעה, ואם אכל בהפסקה אף ששבע לא מצטרף, וכן אכילה בלא שביעה ג"כ לא מהני, - וזה אני מסופק, אפשר דסגי כזית בכדי אכילת פרס דהוי ואכלת, והמותר עד שביעה, יכול להיות בהפסקה, או אפשר כל השביעה צריכה להיות בכדי אכילת פרס ולא יותר, וצ"ע', עכ"ל.

וע"ע במשנ"ב (סי' ר"א, א) שכתב וז"ל, 'וכתב הפמ"ג... לעניין פת כדי שביעה, דחיובו הוא מה"ת, חייב אף שאכל מעט מעט, דהא עכ"פ 'ושבעת' קרינן ביה', ובשעה"צ (אות י) כתב עיי' וז"ל, 'וגם זה לא ברירא כולי האי, דאפשר דאף שיש כדי שביעה, 'ואכלת' ג"כ בעינן, וזה לא מיקרי אכילה, כמו שכתב המג"א, - ואפשר דמשום זה סיים הפמ"ג 'וצ"ע', - אך אם אכל כזית אחד מזה בבת אחת, בודאי חייב מה"ת ממ"נ, ודו"ק', עכ"ל.

ומעתה לפי מה שציידו הפמ"ג והחת"ס הני"ל, שכשאכל כדי שביעה חייב בברהמ"ז מדאו', גם אם לא הי' כלל 'מעשה אכילה', אי"כ לא קשיא מידי מה שהקשינו לעיל, כיון שכאשר הם שבעו בפחות מכזית, הרי שפיר נתחייבו בברהמ"ז מדאו' כיון שהגיעו לידי שביעה, ואע"פ שלא הי' שם 'מעשה אכילה', ולכן שפיר נחשב שנשתלחה בזה ברכה, כיון שלא הפסידו קיום מצוה מחמת הברכה שנשתלחה, כיון שהם נתחייבו ובירכו ברהמ"ז על השביעה וכנ"ל.

אמנם לדעת המני"ח הני"ל, וכן לפי מה שדן לומר בשעה"צ הני"ל, שבלא מעשה אכילה אין חיוב ברהמ"ז, וכן להצד שדן הרע"א לומר, שמעשה האכילה הוא המחייב, (וכן לפי הצד הב' שכתבנו לעיל באות ד), אי"כ י"ל דהם לא התחייבו בברהמ"ז, כיון שטעימה בפחות מכזית לא חשיבא 'אכילה', ולפי"ז שוב יקשה כנ"ל, מדוע נחשב שנשתלחה בזה ברכה אם מחמת הברכה הם הפסידו את קיום מצות ברהמ"ז וכנ"ל.

ויש לתרץ ולומר בזה, דרק בירידת גשמים בחג מצינו דהוי סימן קללה, כיון שהרי **סיבת החיוב** של מצות סוכה קיימת גם כאשר יורדים גשמים, ורק מ"מ בשעת ירידת גשמים יש פטור ממצות הישיבה בסוכה, - אך **סיבת החיוב קיימת כל החג, ולכן כאשר מתבטלים ממצות סוכה הוי סימן קללה**.

ומשא"כ בנידו"ד, שכאשר שבעו בלא 'מעשה אכילה' הרי מעיקרא לא הייתה להם סיבת חיוב כלל בברהמ"ז, - ומה שמחמת שנשתלחה ברכה, הם הפסידו **שלא התחייבו** במצות ברהמ"ז, אין זה סימן קללה כלל, מאחר שאכתי לא התחייבו כלל במצות ברהמ"ז, ויל"פ.

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות
בקו 'מים זכים': 02-633-5850
 כמו כן בקו זה ניתן להאזין לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM